

УОВЦ «Оріон», 29–32. <https://lib.iitta.gov.ua/717540/1/KSV%202019-10-12%20conf.pdf>.

18. Косянчук, С. В. (2020). Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. Problems of implementation of science into practice. Oslo, Norway, 258–261. https://lib.iitta.gov.ua/720160/1/KSV_2020-04-20-21_Oslo.pdf.

19. Мартиненко, В. О. (2013). Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів. Педагогічна освіта. Теорія і практика. Кам'янець-Подільський, XV, 145–151.

20. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-p#Text>.

21. Сухомлинський, В. О. (1996, 1997). Вибрані твори. В 5-ти т. Київ: Радянська школа, 1, 654; 2, 670; 3, 670; 4, 640; 5, 639.

22. Ткаченко, О. (2021). Україна як книжкова антиутопія. З чого почати зміни. <https://nv.ua/ukr/opinion/chitati-knigi-shcho-ta-skilki-chitayut-ukrajinci-novini-ukrajini-50150721.html>.

Янкович Оксана,

вчитель української мови та літератури,
Хмельницької ЗОШ I-III ст. №24,
вчитель-методист

Ханчук Інна,

вчитель української мови та літератури,
Хмельницької ЗОШ I-III ст. №24,
вчитель-методист

Технологія «Щоденні 5» як спосіб адаптації учнів до реалій війни

Освіта і війна?!... Головне завдання влади, школи, вчителя: доступ до якісної та безпечної освіти... Нікого з нас не готували до роботи під час війни, ніхто не може знати чи спрогнозувати, які ще виклики будуть перед нами, а це означає єдине: «умови мінливі» і ми мусимо вміти швидко адаптуватися, знаходячи кращі варіанти, щоб подбати про якнайвищу якість, але при цьому зберегти психічне та фізичне здоров'я здобувачів освіти. Нині дітям важливо не лише здобувати нові знання та навички, але й спілкуватися з однокласниками, педагогами, отримувати емоційну підтримку.

У зв'язку з війною та стресом діти почали гірше зосереджуватися, а отже, їхня здатність засвоювати навчальну інформацію зменшилася. Саме тому ми внесли зміни у наповнення уроку, додали нові форми та методи, внесли корективи у використання технологій, що сприяють розвитку емпатії, критичного мислення, розвивають вміння проводити мистецькі паралелі і, найголовніше, формують справжнього патріота

З початком реалізації Концепції Нової Української школи в початковій школі розпочалася робота по розробці стратегії впровадження ключових технологій в ланці середньої школи. Технологія «Щоденні 5» передбачає розвиток мовленнєвих навичок на уроках гуманітарного циклу. Вчителями-методистами Ханчук Інною та Янкович Оксаною (Хмельницька ЗОШ 24) були розроблені методичні рекомендації щодо впровадження вказаної технології в середній школі (концепція, структура, компоненти, методичний інструментарій, матеріали до уроків). Ознайомитися з ними можна на сторінках фахових видань («Дивослово» №12 2017 р., «Українська мова та література в школах України» №11, 2018 р., «Всесвітня література в школах України» № 11. 2019 р). Автори статті пропонують методичні матеріали до уроків української та зарубіжної літератури в 7 класі за твором Григора Тютюнника «Климко» та Дж. Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі».

Тема. «Життя – одне, воно – коротке, кінець – єдиний для всіх. А тому живіть, а не пристосовуйтеся» за творами Григора Тютюнника «Климко» та Джона Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі»).

Мета: узагальнити та систематизувати знання учнів з теми «Твори української та зарубіжної літератури про війну»; розвиток компетентностей літературних – вивчення елементів аналізу образів твору; характеристики сюжету прочитаних творів; формування

якостей творчого читача та розвитку читацького досвіду, умінь та навичок створення усних та коротких письмових висловлювань; ціннісний компонент – розуміння цінності людського життя, важливості родинних стосунків; комунікативних – висловлювання своїх думок стосовно почутого або прочитаного факту, події; математичних – розвиток абстрактного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків; уміння вчитися – виконувати завдання різних рівнів складності та ідентифікувати свої можливості; соціальних та громадянських – формування відповідальності за вчинки, за власне життя та близьких, формування непримиримості до нацизму та тоталітаризму.

Очікувані результати:

Учень **знає**: зміст творів, риси характеру головних героїв твору; **розуміє**: кожний несе відповідальність за власні дії; кожна людина є частиною великого українського народу; **вміє**: працювати з цитатним матеріалом твору, самостійно та колективно працювати з текстом; оцінювати вчинки героїв твору; висловлювати власну думку про прочитані твори, формулювати висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту.

Мистецький контекст (МК): кіномистецтво (екранізація «Хлопчик в смугастій піжамі» (2008, реж. Mark Herman).

Види навчальної діяльності: усний вибірковий переказ здобутої навчальної інформації; проведення дискусії; перегляд екранізацій (епізодів) творів та обговорення їх; перегляд мультимедійної презентації, робота з цитатним матеріалом.

Тип уроку: засвоєння нового матеріалу, урок компаративного аналізу (українська та зарубіжна літератури).

Обладнання уроку: роздатковий матеріал (робочий листок учня), мультимедійна презентація, відеоролики.

*Ми є. Були. І будем ми. Й Вітчизна наша з нами...
Іван Багряний*

Хід уроку

I. Мотивація пізнавально-навчальної діяльності учнів.

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку.

«Мій кольоровий настрій». Обери картку того кольору, який відображає твій настрій зараз.

Я повний сил і енергії!

Я сповнений оптимізму!

Я відкритий до нових знань!

Я спокійний.

Мені комфортно.

Я готовий до творчості.

Я хвилююсь.

Я стомлений, мені некомфортно.

А тепер обери колір, який тебе надихає/заспокоює/додає енергії.

2. Актуалізація суб'єктивного досвіду учнів.

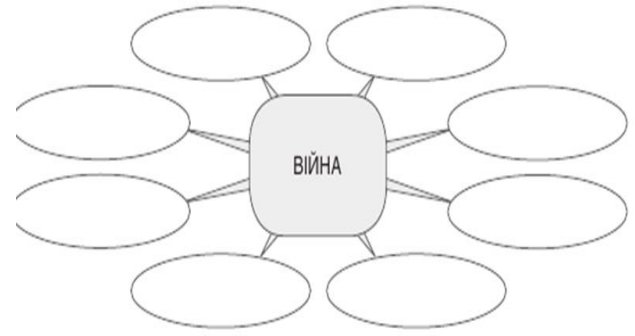
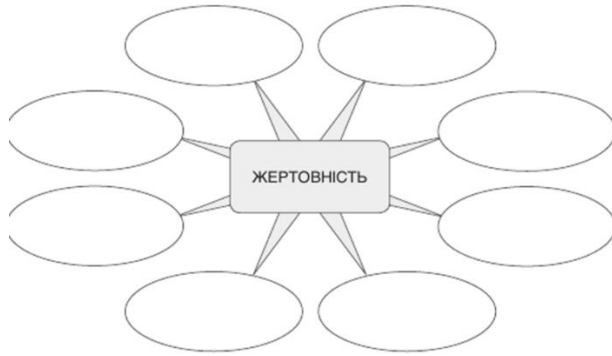
Випереджальне завдання: прочитати повість Г.Тютюнника «Климко», повість Джона Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі» та підготувати презентацію творів для однокласників (автор, сюжет твору, проблематика).

Завдання для учнів: слухаючи розповідь однокласника, занотувати словосполучення або влучний вислів, що передає головну думку прочитаного. Учні зачитують свої записи.

- Яку лексему ви оберете як слово нашого уроку?

Приєм «Робота зі словами». Визначити значення слова, дібрати до нього антоніми та синоніми, записати речення з даним словом, дібрати асоціативний куц. (Діти виконують завдання за варіантами або за власним вибором, обмінюються інформацією).

Приєм «Асоціативний куц». Напиши слова – асоціації, пов'язані з поняттями «жертвність» та «війна».

Вчитель. Отже, на нашу стіну слів ми заносимо слово «війна», «жертвність».

II. Засвоєння нових знань.

Оголошення теми та мети уроку.

Компонент «Читання для себе».

Текстоцентричні картки-завдання. Опрацюйте зміст карток.

Текст	Завдання
<p>Німець бив їх так само, як і старого, — мовчки, із усього маху. Климко на превелику силу встав з клунком за плечима і пішов до дверей. Він помітив, що німець б'є лише правою ногою, і хотів проскочити зліва від нього. Німець скося стежив за Климком, Климко теж не зводив з нього очей. Не дійшовши до дверей кроків три, він зігнувся калачиком, аж клунок посунувся на голову, подався ще трохи вліво од німця і разом з клунком полетів з вагона, перекинувся в повітрі й посунувся сторч головою по крутому мокрому насипу просто в калюжу, а клунок боляче придавив шию. Німець таки достав його вже на льоту кулаком у груди... Климко спробував підвестися, але в грудях і в коліні так заболіло, що він застогнав і поповзом, ковзаючи ліктем по грязюці й тягнувши за собою клунок, вибрався з калюжі. Біля переднього пасажирського вагона стояв гурт німців. Вони курили й реготалися. Коли до них підійшов той, що викидав, гурт обступив його і зареготав ще дужче. Скоро поїзд рушив.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дібрати заголовок до частини тексту. 2. Визначити передані автором почуття, тему і мікротеми уривка, ключові слова, порушені автором проблеми. 3. Запишіть слова, що характеризують почуття, які охоплюють Климка у наведеному епізоді. 4. Як німець поставився до Климка? 5. Що тебе сильно вразило в наведеному фрагменті? 6. Як саме виявлялася під час війни справжня натура особи? 7. Чи можна стверджувати, що збройний конфлікт спричиняє появу великої кількості лихих людей? 8. Чи потрібно нам, людям 21 ст., пам'ятати жахливі події Другої світової війни?

Текст	Завдання
<p>Діти тулились одне до одного, на них кричали солдати. І що більше на них кричали, то тісніше вони притискалися до товаришів. Потім один із солдатів кинувся до них, і вони відчепилися одне від одного, нарешті зробивши те, чого, схоже, від них хотіли: вишикувалися в ряд, після чого солдати почали сміятися та аплодувати.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дібрати заголовок до частини тексту. 2. Визначити передані автором почуття, тему і мікротеми уривка, ключові слова, порушені автором проблеми. 3. Запишіть слова, що характеризують почуття, які охоплюють Бруно у наведеному епізоді.

<p>— Мабуть, це репетиція, — здогадалася Гретель, ігноруючи те, що дехто з дітей, навіть такі ж дорослі, як вона сама або й старші, схоже, плакали.</p> <p>— Я ж казав, що тут діти, — промовив Бруно. [...]</p> <p>А брат її насамкінець задумався ось про що. Спостерігаючи за сотнями людей, зайнятих своєю справою, він зазначив, що всі вони —</p> <p>маленькі хлопчики, рослі хлопці, батьки, дідусі, дядечки й одинаки, що самотою вешталися з таким збентеженим виглядом, ніби в них не було родичів — усі вони одягнені абсолютно однаково: сіра смугаста піжама й така ж сама сіра смугаста шапочка на голові.</p>	<p>4. Чому Гретель робить вигляд, що це репетиція, і не зважає на сльози дітей?</p> <p>5. Що тебе сильно вразило в наведеному фрагменті?</p> <p>6. Чому Бруно вразив однаковий одяг людей?</p> <p>7. Чи можна стверджувати, що збройний конфлікт спричиняє появу великої кількості лихих людей?</p> <p>8. Чи потрібно нам, людям 21 ст., пам'ятати жахливі події Другої світової війни?</p>
--	---

Приєм «Часова стрілка» («Ланцюжок подій»).

Віднови послідовність подій.

*Сухарів дав Климові на дорогу дід Бочонок, станційний аптекарі дядьків Кирилів товариш.

*Климко знав, що дядько неодмінно скаже ці слова, проте завжди хвилювався: а що як ні? Що як забуде?

*Климко цілу ніч проблукав тоді на станції, вслухаючись у далекі злякані гудки паровозів, але так і не почув серед них знайомого.

*Найдужче йому подобалося в них «а» – кругле, глибоке, воно, мов луна з колодязя, перекочувалося в аптекаревому горлі – теж як бочоночки...

*Климко розворушив палицею багаття – з нього викотилося дві чорні, як вугілля, картоплини.

*Жили вони в залізничному бараці при самісіньких коліях.

*Незабаром німецькі літаки розбомбили станцію.

*Потім рипнули двері в прикомірок, – видно, Бочончиха пішла ховати «подаєння» за ліки.

Віднови послідовність подій.

* Настав час очистити вашу голову від усілякої нісенітничі й зосередити увагу на вашій історичній належності. І на несправедливості, яку вам заподіяли.

* В Берліні у нас велика оселя, більша, ніж ви можете уявити, тому там було що досліджувати. Тут зовсім не так.

– Тут усе не так, – погодився Павел.

– Братику, – заговорила дівчина по-дитячому, ніби велося про елементарні речі, – загрожу поставили не для того, щоб ми туди не ходити, а задля того, щоб вони не з'являлися в нас.

*То в чому ж різниця між людьми за огорожею та військовими? – запитував себе Бруно. І хто вирішує, кому вдягати смугасті піжами, а кому гарний однострій?

*Я в житті з ним не розмовляв, – не своїм голосом проскімлив Бруно. – І ніколи його раніше не бачив. Я з ним не знайомий.

*Мені подобається, як звучить це слово: коли його вимовляєш, наче вітерець подув.

*«...І що ж із них виросте у такому місці...» – не вгавала мати.

*Не може бути, щоб ви всі жили в одній кімнаті, – засумнівався Бруно. – Такого бути не може.

*Шмуль тицьнув пальцем на черевики, у яких Бруно прийшов з дому:

– Їх треба лишити тут.

* Звичайно, все це трапилось дуже давно й ніколи більше не повториться. Ні в наші дні, ні в нашу історичну добу.

Комплексні компетентнісно зорієнтовані задачі.

1. **ГригірТютюнник писав:** «Я сприймаю те, що мене оточує, і те, що діється навколо мене, спочатку почуттям, серцем, а вже потім усвідомлюю – тобто страждаю двічі з одного приводу. Боже, як важко».

Пояснить, чому це важливо – бути уважним до близьких та навколишніх. Чи можете ви пригадати свій вчинок прояву такої уваги? (**ключова компетентність – соціальна, морально – етична**).

2. **Узагальни**, який досвід запозичив сирота від кожного зі своїх знайомих і друзів. Як Климко реагував на чужий біль? (**ключова компетентність – соціальна, морально – етична**).

3. Прочитайте уривок з повісті «Хлопчик в смугастій піжамі» **Дж. Бойна (розділ 8)**.

Голоси їхніх батьків звучали приглушено, тож діти не зрозуміли жодного слова; дідуся взагалі не було чути, а бабуся, на превеликий подив, висловлювалася дуже плутано. Нарешті, хвилин за десять, двері передпокою з тріском розчинилися. Бруно з Гретель подалися вглиб сходового майданчика, а бабуся вже знімала з вішака своє пальто.

– Стидовисько! – крикнула вона. – До чого я дожила! Мій син...

– Твій син – патріот! – зарепетував батько. Видно, він так і не навчився не переривати старших.

– Патріот виявився! – лементувала бабуся. – Запрошуєш на обід казна-кого. Мене нудить від твоїх замашок. А цей мундир. Дивлячись на нього, у мене з'являється бажання виколоти собі очі! Господи, чому я не осліпла, перш ніж ти його начепив! Із цими словами бабуся вибігла з дому, щосили грюкнувши дверима. **Поміркуйте**, які наслідки для людей мала непокоря режимові фюрера у фашистській Німеччині.

4. Чи можна називати патріотом батька Бруно? Кого ми вважаємо патріотом? (**ключова компетентність – громадянська, морально-етична**).

Прийом «Чужі черевики» (емпатія). Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати свої почуття та емоції, вміння їх аналізувати та контролювати. Емоційна гнучкість: усвідомлення себе – самоконтроль – емпатія («взути чужі черевики» – мотивація – соціальні навички (комунікація). **Добери слово, яке характеризує психологічний стан (емоції) персонажів в кожному уривку.**

Цитата	Персонаж
«А прийде дядько Петро, чоловік мій, з війни — хай там його, козака, смерть обминає — житимемо втрюх, будеш нам за рідного сина...»	
«Пустіть її! Це моя сестра! Сестра моя, чуєте? Вона мені за матір!»	
«Сиди собі й годі. Як щур у горах — тихенько».	
«Хочеш, я тобі італійський кинджал на дорогу дам?»	
«Я рада за вас, мої хлопчики, я просто щаслива...»	
«Глядися ж у дорозі. А краще — пристань до якихось добрих людей, біженців — серед нещасних багато є добрих — та іди вкупі з ними. Їх тепер сила-силенна суне у всі кінці...»	

Прийом «Емпатія». Створи кольорові, запахові, смакові деталі – асоціації до опису – характеристики одного з персонажів повісті «Климко» та «Хлопчик в смугастій піжамі»,

поділися емоціями, які в тебе викликає ця дійова особа. Сформулюйте міні – тексти так, що однокласники змогли відгадати героя твору. Кольорові:

Звукові:

Запахові:

Емоції ....

Зразок до образу Шмуля («Хлопчик в смугастій піжамі»). Кольорові: яскраво – червона зірка на чорному кольорі, смужка. Запахові: запах клею майстерні годинникаря, запах брудного одягу. Смаки: шоколад. Емоції: відчай, смуток.

Компонент «Читання для когось – слухання».

Приєм «Злови помилку» .

І тут Климко побачив Наталю Петрівну, вчительку свою і Зульфатову. Вона стояла з немовлям на руках, притиснувши до себе разом з немовлям трояндову, мов сто жоржин, сукню. Климко бачив Наталю Петрівну в цій сукні лише двічі на рік: першого вересня і в останній день занять...

Наталя Петрівну стояла осторонь від натовпу, що затулив підводу, і, маленька, бліда, дивилася на бороданя широко розплющеними очима. В них не було ні презирства, ні гніву, а лише зляканий подив. Одна її брова, поторкана золотом од ранкового сонця, напружено піднялася вгору і дрібно-дрібно тремтіла...

– Хто вона? Вчителька? – І погукав: – Ей ти, вчи-тельша!.. Горда! Іди сю...

Він де встиг доказати, хутко присів на возі й затулив голову руками. Каменюка пролетіла понад ним і вдари лася об стіну аптеки. Натовп одсахнувся від воза, всі злякано дивилися на Наталю Петрівну та хлопців, а Іван тремтів і кричав:

– Я вб'ю його! Таких треба вбить! – Він ухопив грудку породи, прищулив очі й замахнувся вдруге...

Вони відійшли вже далеченько від базару, а Іван все ще тремтів, мов у пропасниці, і раз по раз люто озирався, блискаючи очима. Наталя Петрівну легенько погладила його блідю, в синіх прожилочках рукою по чорній стриженій голові й сказала:

– Ну годі-бо, Іване, заспокойся... Кармелючок мій милий. – Вона тихо, лагідно засміялася, і хлопці, мовби вони ждали знаку, теж заусміхалися.

Приєм «Злови помилку» .

Шмуль закивав. У руках він тримав смугасті піжамні штани, таку ж куртку і смугасту шапочку. Бруно був у захваті. Переодягатися в чужий одяг так цікаво; до того ж, Бруно знав, що справжні дослідники завжди маскуються.

– Ти все ще хочеш допомогти мені знайти свою родину? – спитав Шмуль.

– Звичайно, – квапливо відповів Бруно, хоча перспектива дослідити невідомий світ за огорожею здавалася йому значно важливішою, ніж пошуки родини Шмуля.

– Я тебе не залишу.

Шмуль тицьнув пальцем на черевики, у яких Бруно прийшов з дому:

– Їх треба лишити тут. Бруно не повірив почутому.

– Я що, маю ходити по цій багнюці босим?!

– Інакше тобі буде жарко, – Шмуль був непохитний. – Вибирати не доводиться. Бруно тяжко зітхнув, але розумів, що друг має рацію. Він зняв взуття, сунув усередину шкарпетки й поставив черевики поряд із купкою одягу, що лежав на землі. Поруч він поклав також м'яча. Шмуль спробував підняти дріт вище, але способу пройти під ним на весь зріст або хоча б пригнувшись не було. Бруно викопав канаву і проповз на животі, його піжама вкрилася шаром бруду. Подивившись на себе, Бруно засміявся. Ніколи ще він так не забрьохувався – і це було чудово. Але його може насварити за це мама. Шмуль теж усміхався. Бруно поривався обійняти Шмуля і тим самим дати зрозуміти, як він прив'язався до друга. Шмулю теж хотілося обійняти Бруно, щоб подякувати за доброту й за їжу, яку він приносив, і за те, що Бруно погодився допомогти у пошуках родини.

Приєм « 3-2-1».

3 факти, що викликали позитивні емоції.

2 факти, що викликали негативні емоції.

1 питання (до автора, або до читача, або до героя).

Зразок до повісті Гр. Тютюнника «Климко».

3 факти, що викликали позитивні емоції:

1. Вражає жертвність Климка, який, ризикуючи власним життям, намагається врятувати Наталю Миколаївну, її донечку, незнайому дівчину.

2. Вражає те, що Зульфат та Климко, побачивши вчительку з немовлям, самі напівголодні, діляться останнім.

3. Вражає майстерність автора, який зумів, використовуючи образи звичайних людей, відтворити вічну проблему протистояння «добро-зло».

2 факти, які викликали негативні емоції:

1.Вразило те, що скупа Бочончиха, яка має багато продуктів, дає Климкові в дорогу червиві сухарі.

2.Вразило те, в повісті «гроші не потрібні нікому» .

1 питання (до автора, до героя, до читача): Чому головним героєм твору й носієм моральних чеснот є хлопчик-сирота, а не доросла людина? г

Зразок до повісті Дж. Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі»

3 факти, які шокували, 2 факти, які викликали співчуття, 1 питання.

3 факти, які шокували: ідея знищення одного народу іншим, авлення батька Бруно до власної родини , існування концтаборів.

2 факти, які викликали співчуття: тортури над євреями, загибель Бруно.

1 питання: Чи має одна нація право на знищення іншої?

Приєм «Кросенс».

Кросенс – асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів. Приєм «кросенс» спрямований на розвиток неординарного мислення, креативності учнів, допомагає сформуванню всіх видів універсальних навчальних дій, може бути використаний на будь-якому етапі уроку (перевірка домашнього завдання, вивчення біографії письменника, пошук проблеми, робота над аналізом образу літературного героя, узагальнення матеріалу).

Кросенс «...серед нещасних багато є добрих – ти іди вкупі з ними. Їх тепер сила-силена суне у всі кінці...»

(проблематика повісті Г. Тютюнника « Климко»).

«Кросенс» «Або людство покінчить з війною, або війна покінчить з людством». (Джон Кеннеді) (проблематика повісті Джона Бойна «Хлопчик в смугастій піжамі» (Див. додатки)

III. Закріплення вивченого. Рефлексія.

Компонент «Письмо для себе – Письмо без правил». Темі – рефлексії. Як уважаєш, чи важливо знати, що на тебе чекають? Чому Григій Тютюнник завершив свій твір так трагічно? Запропонуй власну кінцівку. Чи можлива справжня дружба між людьми різних націй, країн, віросповідань? Що, на твою думку, може зробити кожна окрема людина і суспільство в цілому, щоб позбавити світ страшних антигуманних проявів? Які шляхи для цього слід обрати?

IV. Підсумок уроку.

Що спільного в зображенні війни в представника української та ірландської літератури?

Чому словами уроку ви обрали лексеми «війна» та «жертвність»?

Чи актуальні проблеми, зображені в названих творах, сьогодні?

Домашнє завдання: напишіть твір – рефлексію на одну із запропонованих тем.